Fransa Yeni Kaledoniyaya qoşun yeridib

Yeni Kaledoniyada hakimiyyət arxipelaqın müstəqilliyi tərəfdarları ilə əleyhdarları arasında davam edən toqquşmalar fonunda komendant saatı tətbiq edib. Səbəb ölkədə minimum 10 il yaşayan şəxslərə səsvermə hüququ verməklə bağlı konstitusiya islahatının aparılmasıdır. Yerli əhali olan kanaklar hesab edirlər ki, Paris bu dəyişikliklə onların adalardakı rolunu daha da azaltmaq istəyir və təbii ki, bu narazılıqla qarşılanır.

Yeni Kaledoniyada hakimiyyət arxipelaqın müstəqilliyi tərəfdarları ilə əleyhdarları arasında davam edən toqquşmalar fonunda komendant saatı tətbiq edib. Səbəb ölkədə minimum 10 il yaşayan şəxslərə səsvermə hüququ verməklə bağlı konstitusiya islahatının aparılmasıdır. Yerli əhali olan kanaklar hesab edirlər ki, Paris bu dəyişikliklə onların adalardakı rolunu daha da azaltmaq istəyir və təbii ki, bu da narazılıqla qarşılanır.

Fransa Yeni Kaledoniyada vəziyyətin mümkün qədər tez normallaşmasına can atır. Paris nikel istehsalına görə dünyada beşinci yeri tutan arxipelaqı əldən vermək istəmir. Yeni Kaledoniyanın müstəqillik uğrunda mübarizəsinin tələtümləri və onun Fransa üçün geosiyasi əhəmiyyəti haqqında yazan "İzvestiya" qeyd edir ki, bazar ertəsindən çərşənbə axşamına keçən gecə Yeni Kaledoniyanın paytaxtı Numea şəhərinin hüquq-mühafizə qüvvələri üçün çətin keçib. Sakit okeanın cənub-qərb hissəsindəki adalarda yerləşən Fransanın bu xüsusi inzibati-ərazi qurumu yenidən dövlət müstəqilliyi tərəfdarları ilə onların əleyhdarları arasında qarşıdurma meydanına çevrilib. Çərşənbə axşamı yerli hakimiyyət orqanları 50-yə yaxın polis əməkdaşının, 82 etirazçının yaralandığı, avtomobillərin yandırıldığı barədə məlumat yayıb. Nəticədə iğtişaşları dayandırmaq üçün şəhərdə yerli vaxtla çərşənbə axşamı saat 18:00-dan çərşənbə günü səhər saat 06:00-a qədər komendant saatı tətbiq edilib. Bildirilir ki, fransızlar fövqəladə rejimin müddətini uzada da bilər.

Kanak xalqının rəyi nəzərə alınmadan Konstitusiyaya təklif olunan son dəyişikliklər, dinc etiraz aksiyalarında iştirak edən mülki şəxslərə qarşı zorakılıq və həbslər bir çox qanun, o cümlədən insan hüquqlarının, ifadə azadlığının, xüsusən də Fransanın beynəlxalq öhdəliklərinin kobud şəkildə pozulması ilə müşayiət olunub.

Paytaxt Numea şəhərində, həmçinin ətraf ərazilərdə baş vermiş və insan həyatı üçün təhlükə yaradan hadisələr sağlam düşüncəli insanları dərindən narahat edir. Hüquq-mühafizə orqanlarının fundamental insan hüquqlarına hörmət etməsi məcburidir. Fransa polisinin etirazçılara qarşı həddən artıq güc tətbiq etməsi isə bütün vətəndaşların təhlükəsizliyini və ləyaqətini təhdid altına qoyur.

Qarşıdurmalara səbəb Senatda artıq təsdiq edilmiş və Fransa Milli Assambleyasında müzakirə edilən konstitusiya islahatı layihəsi olub. Onun məqsədi Yeni Kaledoniyada ən azı 10 il yaşayan vətəndaşlara yerli seçkilərdə səsvermə hüququ verməkdir.

Hazırda 5 may 1998-ci il tarixli razılaşmaya əsasən, yalnız 1988-ci ildən 1998-ci ilə qədər Yeni Kaledoniyada yaşayanlar, eləcə də onların uşaqları səsvermə hüququna malikdirlər. Yeni layihə nəticəsində 2024-cü ildə bu ərazidə demək olar ki, hər beş seçicidən biri səsvermə hüququnu itirəcək.

Arxipelaqda bir neçə dəfə olmuş Fransanın daxili işlər naziri Jerald Darmanen vurğulayıb ki, hökumət vəziyyətin dəyişdirilməsinə görə məsuliyyəti öz üzərinə götürür, çünki dondurulmuş elektorat artıq demokratiya prinsiplərinə uyğun gəlmir.

Yeni Kaledoniyanın müstəqilliyinin tərəfdarları konstitusiya islahatını dövlətin 2019-cu il siyahıyaalınmasına görə adanın əhalisinin 41,2 faizini təşkil edən "yerli kanak xalqının əhəmiyyətini daha da azaltmaq" cəhdi kimi görürlər.

Adanın yerli sakinlərinin nöqteyi-nəzərindən ərazilərin müstəqilliyi məsələsi hələ də açıq qalır. Fransa mətbuatında indiki etirazlar hələ 1984-cü ildə başlayan və 1988-ci ilə qədər davam edən və 20 nəfərin öldüyü iğtişaşlarla müqayisə edilir.

Fransız politoloqu Bertran Şoller qeyd edir ki, mədənçıxarma sektorunun inkişafı ilə xeyli sayda əcnəbi və metropol sakinləri Yeni Kaledoniyaya gəlib məskunlaşıblar. Buna görə də yerli insanlar, ilk növbədə kanaklar, adaların gələcəyinin onlardan alındığına inanırlar: "Sual budur ki, adanın taleyi ilə bağlı səsvermə hüququna kimlər malikdir - bu yaxınlarda gəlmiş insanlar, yoxsa həmişə Yeni Kaledoniyada yaşayan və kökləri olanlar? Siz başa düşməlisiniz ki, bu qərarı Yeni Kaledoniya ilə heç bir əlaqəsi olmayan fransız senatorları və parlament üzvləri verir".

Onun fikrincə, Emmanuel Makron qərar qəbul edərkən, sadəcə olaraq, opponentlərini fakt qarşısında qoyur və lazım gəldikdə güc tətbiq edir, halbuki yerli əhalinin problemləri yalnız müzakirələrlə həll olunmalıdır.

Fransalı ekspert deyir: "Bizim hökumət ancaq təzyiq və güc tətbiq etməyi bilir. Yəni başınıza silah dayayıb deyir: hər bir halda razılığa gəlməsəniz, o zaman sizə bir az vaxt verməyə hazırıq, amma bilməlisiniz ki, hər şey bizim dediyimiz kimi olacaq və biz polisi, ordunu göndərəcək və nə olursa-olsun, hər şeyi istədiyimiz kimi həll edəcəyik".

Qeyd edək ki, Fransa Yeni Kaledoniyanın ən böyük adası olan Qrand Terdə 1500 əsgərlə Sakit Okeandakı ən böyük kontingentini yerləşdirib.

Son məlumata görə, insanların ölməsi və yaralanması ilə nəticələnən kütləvi etirazlar fonunda Fransa Yeni Kaledoniyaya qoşun yeridib və Baş nazir Qabriel Attal fövqəladə vəziyyət elan edib.

Bu barədə Fransa mətbuatı Yelisey sarayına istinadən məlumat yayıb.

Bundan əvvəl daxili işlər naziri Jerald Darmanen bildirmişdi ki, iki gün əvvəl o, 4 jandarma eskadrilyasının, eləcə də əlavə GIGN və RAID (polis xüsusi təyinatlıları) bölmələrinin gücləndirici qüvvə kimi adaya göndərilməsi barədə göstəriş verib.

AFP agentliyinin Yelisey sarayına istinadən verdiyi xəbərə görə, Fransa Prezidenti Emmanuel Makron Yeni Kaledoniyada baş verən etirazlar fonunda təhlükəsizlik şurasının təcili iclasını keçirəcək. O, ölkənin şimal-qərbində yeni külək stansiyaları açacağı Dənizkənarı Sena departamentinə səfərini ləğv edib.

Bildirilir ki, iğtişaşlar zamanı 3 nəfər həlak olub, yaralıların sayı 300-ü ötüb.

Aksiyalar zamanı 200-dən çox etirazçı saxlanılıb.

Rizvan CƏFƏROV,
"Azərbaycan"

Azərbaycan.- 2024.- 17 may, № 102.- S.8.